

Ана З. МАЦАНОВИЋ*
Институт за српски језик САНУ
Београд

Оригинални научни рад
Примљен: 02. 10. 2017.
Прихваћен: 27. 12. 2017.

ЛЕКСИКОГРАФСКА ОБРАДА СИНОНИМА У *РЕЧНИКУ СЛАВЕНОСРПСКОГ ЈЕЗИКА* – МОГУЋНОСТИ, ПРОБЛЕМИ, РЕШЕЊА**

Уводни део рада бави се прегледом литературе о синонимији. У централном делу анализира се један аспект микроструктуре *Речника славеносрпског језика* – лексикографска обрада синонима. Иако је у *Огледној свесци Речника славеносрпског језика* (2017) дата синонимска група уз лексему која је постављена као основна (са подацима о изворима и годинама у којима је синоним регистрован), поставља се питање у којој је мери овакав поступак у изради једног историјског речника економичан, оправдан, па и изводљив. Бележење синонимских група било би врло корисно за речник јер би се на тај начин добила потпуна слика о животу једног лексикона, периодима конкуренције и коегзистенције блискозначница и апсолутних синонима, хронолошким оквирима њихове егзистенције, као и о односу жанра и појединих лексичких слојева. Ипак, лексикографска обрада постала би далеко компликованија и тежа, будући да је у питању мртав језик и да за компоненте његовог лексикона понекад није ни могуће са сигурношћу утврдити потпуни семантички потенцијал и значењску изнијансираност.

Кључне речи: историјски речник, *Речник славеносрпског језика*, синоним, синонимска група, лексикографија.

I. Уводна разматрања

1. Неколико речи о Речнику славеносрпског језика

И поред богате националне лексикографске праксе на изради крупних речничких остварења, домаћој историјској лексикографији још увек недостају речници посвећени ранијим епохама развоја српског књижевног језика. Свесна овог недостатка, Матица српска је 1981. године започела пројекат

*randjelovicana@yahoo.com

** Рад је настао у оквиру пројекта Матице српске *Речник славеносрпског језика*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

израде *Речника славеносрпског језика*, под руководством Александра Младеновића. Након више од тридесет година, током којих се грађа искључиво прикупљала, а две године након смрти академика А. Младеновића, тј. 2012. године, формира се нови пројектни тим, на челу са проф. др Љиљаном Суботић и доц. др Исидором Бјелаковић, у који се укључују: проф. др Александар Милановић, са Универзитета у Београду, проф. др Ирена Цветковић Теофиловић и Јелена Стошић, са Универзитета у Нишу и др Милена Зорић, са Универзитета у Новом Саду. Плод њиховог рада, *Огледна свеска Речника славеносрпског језика*¹, представљена је научној и стручној јавности већ почетком 2017. године.²

2. Предмет и циљеви истраживања

Предмет овога рада чини анализа једног аспекта микроструктуре *Речника славеносрпског језика*³ – лексикографска обрада синонима. Будући да међу теоретичарима синонимије постоје неслагања око многих параметара за одређивање и дефинисање овог типа парадигматских односа, у првом делу текста разматрају се различите врсте синонимије с теоријског гледишта. Централни део чланка посвећен је обради синонима у *Речнику*. Циљеви рада су вишеструки:

- (1) дефинисати шта су приређивачи ОС сматрали синонимима;
- (2) одредити место синонима у лексикографском чланку ОС;
- (3) утврдити добробити које исцрпно навођење синонимских група доноси;
- (4) уочити потешкоће које би тако свеобухватно навођење синонимских група донело при изради *Речника*;
- (5) понудити могућа решења.

II. Теоријски оквир истраживања

1. О појму синоним. Параметри за одређивање синонимије

1.0. Дефинисање синонимије намеће доста спорних питања како у србистичкој тако и у широј славистичкој и светској литератури. У мноштву различитих дефиниција синонима, најчешћа су неслагања око следећих питања:

- (1) Имају ли синоними исто или слично значење?
- (2) Да ли се синонимима сматрају само оне вишезначне лексеме које се подударaju у свим значењима?

¹ У даљем тексту – ОС.

² Детаљније о историјату рада на пројекту, теоријско-методолошком оквиру *Речника славеносрпског језика*, његовој микроструктури и макроструктури уп. у: Суботић 2013; Бјелаковић 2013; Милановић 2013б; Цветковић Теофиловић 2013.

³ У даљем тексту – *Речник*.

- (3) Да ли је потребно да синоними буду потпуно или делимично заменљиви у контексту?
- (4) Да ли се синонимима могу сматрати лексеме које се везују за различите функционалне стилове?
- (5) Морају ли синоними припадати истој врсти речи?
- (6) Постоје ли истокоренски синоними, тј. где је граница између дублета (варијаната) и синонима?

1.1. Међу лексиколозима који су се бавили параметрима за одређивање синонимије најмање је присутно схватање о апсолутној идентичности синонима (уп. Тафра 1982: 300; 2005: 213–226).⁴ Будући да је мали број истозначних речи у језику и да он углавном обухвата термилошку лексику⁵, већина аутора сматра да под синонимима треба подразумевати и *истозначнице*, тј. речи које имају исто значење, и *блискозначнице*, речи сличног значења⁶ (Горнунг 1965: 97; Згуста 1991: 88–89; Лајонс 1995: 60–61; БЕС ²1998, под *синонимы*; Гортан Премк ²2004: 140; Грицкат Радуловић 2004: 12; Шипка ²2006: 53; Драгићевић 2007: 247; Кристал ⁶2008, под *synonymy*). Са аспекта композицијалне анализе, то значи да се *синонимима* сматрају речи са истом архисемом и већином идентичних сема нижег ранга (Драгићевић 2007: 247; Бјелаковић 2016), тј. речи са истом или сличном референцијалном вредношћу (Гортан Премк ²2004: 140).

1.2. С обзиром на то да су речи у језику већином полисемичне, у литератури се јавља мишљење да се вишезначне лексеме не могу сматрати синонимима ако се не узму у обзир сва значења која оне поседују (уп. Бережан 1967: 46). Далеко је чешћи случај када је само једно од значења неке вишезначне лексеме синонимно с другом лексемом или пак с неким значењем друге лексеме. Стога би код вишезначних речи ваљало водити рачуна о томе јесу ли оне синонимне као целине, у пуном обиму својих значења, или међу њима постоји само тачка (или тачке) семантичког додира (Матијашевић 1982: 118; Тафра 1982: 300). Тако се у првом случају говори о *тоталној синонимији*, а у другом о *парцијалној синонимији* (Шипка ²2006: 54; Драгићевић 2007: 252–253).

1.3. Неслагања теоретичара синонимије постоје и у погледу потпуне или делимичне заменљивости синонима у контексту. Као главну методу провере синонимности двеју лексема Б. Тафра наводи методу супституције (1982: 298), тј. такву замену у оквиру исте реченице која „не мијенја обавјесно *ustrojstvo* *rečenice*” (2005: 219). Потпуна заменљивост у контексту код неких аутора одређивана је као карактеристика апсолутних, истозначних синонима

⁴ У ранијој литератури сретало се мишљење да синонимија не постоји јер: (а) не постоје истозначне лексеме, тј. оне које су заменљиве у свим контекстима (Л. Блумфилд, према Драгићевић 2007: 245; В. Винокур и В. Звегинцев, према Бережан 1967: 44) и (б) две лексеме никада не могу имати исто значење, већ само већи или мањи ступањ подударности у значењу (уп. Блажевац/Вајс 1999: 74).

⁵ О термилошкој синонимији детаљније видети у: Бјелаковић 2016 и 2017: 132–139.

⁶ У литератури се срећу још и термини *прави* и *неправи синоними*, *апсолутни* и *релативни/партикуларни синоними*, *потпуни* и *делимични синоними*.

(Горнунг 1965: 98; Лајонс 1995: 61; Бјелаковић 2016). И Ј. Апријан (1969: 88–89) истиче како узајамна заменљивост није нужно својство свих синонима, те да, с друге стране, постоје речи и изрази који нису синоними, а могу бити заменљиви у контексту.⁷ Овај критеријум Д. Гортан Премк сматра помоћним параметром за одређивање синонимије, тумачећи заменљивост као „компатибилност двеју лексема, или више њих, са ширим контекстом” (2004: 141). Наведени ставови намећу закључак да синоними нису заменљиви у свим контекстима онда када међу њима постоји: (а) дистинкција семантичке природе, тј. када су у питању блискозначнице (*истући–пребити*) и (б) стилска диференцијација (*преминути* и *црћи*).

1.4. Многи теоретичари синонимије запазили су да синоними могу припадати различитим функционалним стилевима (Паљевска 1967: 97; Тафра 1982: 298; Грицкат Радуловић 2004: 12). Блискозначни синоними се, према функционалности у изражавању, у литератури најчешће деле на: (а) *семантичке* – синоними чији се семантички садржаји разликују по једној семи која не заузима високу позицију у хијерархизацији или по мањем броју таквих сема (нпр. градуални синоними попут *добар – одличан – изврстан* показују различит степен интензитета особине), (б) *стилске* – синоними који имају исто значење као и стилски неутралне речи, али су они у односу на њих стилски маркирани, тј. везују се за различите функционалне стилове и имају различит колокациони опсег (*царина–ђумрукана*) и (в) *семантичко-стилске* – синоними који се разликују и семантички и стилски (*нити–локати*) (БЕС ²1998, под *синонимы*; Втов, према Драгићевић 2007: 251–252).

1.5. Полазећи од схватања да синоними именују исту појаву објективне стварности, поједини лексиколози сматрају да они стога треба да припадају истој врсти речи (Паљевска 1967: 97; Апријан ²1995: 223; БЕС ²1998, под *синонимы*; Тафра 2005: 216; Драгићевић 2007: 249). С друге стране, Ј. Матијашевић истиче да синоними не морају бити речи исте врсте, те као пример наводи синонимски однос именице *лисица* (‘лукава, препредена особа’) и придева *лукав* у примерима *Он је лисица / Он је лукав*. Б. Петровић пак синонимију проширује и на однос једнолексемска – вишелексемска јединица, тј. реч и синтагма, наводећи примере типа *туча – физички обрачун* и *аларм – алармни уређај* (2005: 137).

1.6. Као дистинктивну црту за разграничавање синонима од међулексемских дублета, Д. Шипка истиче различитост корена. Према овом лексикологу, у *међулексемске дублете* спадају речи истог корена и идентичног значења, и он их дели на: (а) *морфолошке* (*архив–архива*) и (б) *фонемске* (*уво–ухо*) (2006: 55). Д. Гортан Премк истокоренске деривате добијене различитим афиксима сматра дублетима, а не синонимима (*професорка–професорица*) (Гортан Премк ²2004: 142). С друге стране, многи аутори сматрају да постоје *једнокоренски синоними*⁸, а у њих убрајају речи настале у процесу творбе речи (*читалац–читатељ*) (Тафра 1982: 289; БЕС ²1998, под *синони-*

⁷ Нпр. *Шетам пса / Шетам вучјака*.

⁸ Термин *једнокоренски синоними* не чини се адекватним због тога што би се он могао односити и на синониме који у себи садрже један корен. Стога би боље било називати их *истоко-*

мы; Драгићевић 2007: 246; Бјелаковић 2017: 133). Чини се прихватљивим становиште да је граница између дублета/варијаната и синонима управо код деривације, те бисмо се сложили с ауторима који сматрају да деривате истог корена и истог значења треба тумачити у границама синонимије.

III. Лексикографска обрада синонима у Речнику славеносрпског језика

1. Појмовно одређивање синонима у Огледној свесци

1.1. Када се изучава лексички систем предстандардног периода, најпре ваља имати на уму да је каткад врло тешко утврдити разлику између синонима и еквивалената⁹. Обрађена грађа у ОС врло често обухвата индивидуалне лексичке системе (Бјелаковић/ Цветковић Теофиловић 2017: 28), те се не би могло тврдити да су све забележене форме коегзистирале у читавом српском друштву и у истом временском периоду (Бјелаковић 2017: 135). У том смислу су приређивачи ОС под синонимима подразумевали и еквиваленте.

1.2. Имајући у виду шест критеријума за утврђивање синонимије изложених у теоријском оквиру истраживања, а око којих се лексиколози најчешће споре, на основу материјала из ОС покушаћемо да утврдимо карактеристике одредница које улазе у синонимске групе¹⁰.

(1) У уводном делу ОС истакнуто је како се у овом речнику синоним узима у најширем значењу, те обухвата и истозначнице и блискозначнице, будући да је каткад врло тешко утврдити разлику између обе наведене категорије (Бјелаковић/ Цветковић Теофиловић 2017: 28). Синоними различитог порекла најбоље одсликавају истозначност, па тако у ОС, нпр., у синонимски низ ступају интернационализам латинског порекла *градус*, славенизам *град* и домаћи термин *степен*. С друге стране, у синонимски однос ступа пар блискозначница *занатлија–мајстер*: *занатлија* је дефинисан као 'онај који се бави неким занатом', а германизам *мајстер* као 'занатлија који је положио стручни испит; занатлија уопште; власник занатске радње; мајстор'. На основу наведених семантичких реализација може се запазити да лексема *мајстер* стоји у хипонимском односу у односу на именицу *занатлија*.

(2) Што се тиче вишезначних речи, при бележењу синонимских односа приређивачи ОС веома су се често сусретали са случајевима када се две синонимичне лексеме не поклапају у свим значењима. У таквим случајевима,

ренским синонимима. У литератури се овакви синоними називају још и *творбени* и *граматички синоними* (уп. Драгићевић 2007: 246).

⁹ Термин *еквивалент* карактеристичан је, пре свега, за двојезичне или вишејезичне речнике, а под њим се подразумева лексичка јединица одредишног језика која има исто лексичко значење као одређена јединица изворишног језика; еквиваленти су, дакле, лексичке јединице двају језика са истим значењем (Згуста 1991: 291).

¹⁰ *Синонимском групом* у овом раду условно се називају синонимски парови, низови и редови.

када су у питању парцијални синоними, упућивање на њих вршено је након појединачних значења (нпр. **БОГАТ** [...] **2.** *који има велику вредност, скупоцен.* в. многоцен).

(3) С обзиром на то да се под синонимима у ОС подразумевају и блискозначнице, узајамна заменљивост није њихово нужно својство. Ако погледамо блискозначни пар *занатлија–мајстер*, можемо запазити да јесте сваки *мајстер занатлија*, али није сваки *занатлија мајстер*.

(4) Ставови приређивача ОС у складу су са тумачењима бројних лексиколога који су истицали да синоними могу припадати различитим функционалним стиловима (уп. тачку 1.4. у претходном одељку). Тако су, нпр., лексема *век* и *столетије* синонимне у значењу 'временски размак од сто година', с тим да је у ОС прва потврђена у научном тексту, а друга у публицистичком. Ипак, треба истаћи да се генерални закључци о функционалности издиференцираности синонима не могу доносити на основу малог броја потврда. Тек коначна форма *Речника* указаће на евентуалне разлике синонима и у овом смислу.

(5) Све лексеме из одређене синонимске групе у ОС припадају истој врсти речи (нпр. прилози *абије*, *нама* и *одма*). Приређивачи ОС синонимију проширују и на однос једнолексемска – вишелексемска јединица, и то у случајевима када је у питању:

- (а) перифрастични глаголски израз (*злоупотребљавати – чинити злоупотребе*);
- (б) обрада функционалних речи, пре свега прилога, те се каткад дешава да поједини прилог буде синониман с прилошким изразом (*довека – за век*);
- (в) предлошко-падежна конструкција и дериват чију творбену основу она чини, (*без сумњенија – бесумњено*).

Иако није потврђен у ОС, овај однос биће присутан и приликом обраде термилолошких јединица, нпр. *екватор – равноодстојателно коло* (уп. Бјелаковић 2016 и Бјелаковић 2017: 132–139), *именица – име суштествително* (уп. Ранђеловић 2016).

(6) У уводном делу ОС истакнуто је да су статус варијаната, пре свега, добиле „оне лексеме код којих је могућа различита фонолошка интерпретација појединих графема” (Бјелаковић/Цветковић/Теофиловић 2017: 20–21). У синонимски однос пак улазе истозначни и истокоренски деривати настали: (а) творбом речи (нпр. *благонаклоност* и *благонаклонство*) или посрбљавањем (нпр. *благостојаније* и *благостојање*), као и стране речи чије су форме настале као резултат различите адаптације (нпр. *матроз* и *матрос*).

1.3. Дакле, може се закључити да су у ОС синонимима сматране речи које:

- (а) имају исто или слично значење,
- (б) ако су вишезначне, не морају се поклапати у свим семантичким реализацијама,
- (в) не морају бити нужно заменљиве у контексту,

- (г) могу припадати различитим функционалним стиловима,
- (д) припадају истој врсти речи или имају исту функцију (али у синонимском односу могу стајати и једнолексемска и вишелексемска јединица) и
- (ђ) треба разликовати од фонолошких варијаната одн. дублета, а оне су углавном настале као последица ненормираног правописа у 18. и 19. веку, када је веома тешко с потпуном прецизношћу реконструирати фонолошки лик забележене лексеме (*помошч/помошт*).

С обзиром на то да у савременој лексикологији постоје опречна мишљења о томе шта је синонимија, широко схватање овог типа парадигматских односа у ОС било је сасвим оправдано. Синонимију је, дакле, понекад врло тешко утврдити и на нивоу савременог лексикона, а тај посао је далеко захтевнији и компликованији при изради историјског речника једног хибридног језичког идиома какав је био славеносрпски.

2. Место синонима у лексикографском чланку Огледне свеске

2.1. Након контекста са потврдом обрађене лексеме у лексикографском чланку, приређивачи ОС наводили су хронолошким редом – у новој алинеји под ознаком Уп. – листу синонима те лексичке јединице. Како је у уводном делу истакнуто (Бјелаковић/Цветковић Теофиловић 2017: 28), синоним или синонимска група налази се иза ове ознаке само уз одредницу која је сматрана основном¹¹, нпр.:

БЛАГОСТОЈАЊЕ с <благостоянѣ*> *добробийї, среѣна, најредак, бла̄осїање; добро май̄еријално сїање, бо̄гаїйсїиво*. – Почему ожидавати должно вишегѣ числа ревнителєй и любителєй не свое но обще пользе; ербо гдѣ самолюбїе первое мѣсто имаде, или собственую само пользу наблюдавають, тамо общество не великому добру, да и ни каквому благостоянью надѣятисе можетѣ (ЗО 1768: 9).

Уп. благополучїе (1) (ДО 1784; НЛ 1799; СЖ 1814); благостоянїе (НЛ 1799; НС 1813).

РСАНУ.

Слика 1: Одредница *благостојање*

Уз остале лексеме, које не припадају изложеним групама и због тога нису добиле статус основних одредница, нису навођени синоними у алинеји са ознаком Уп., већ су оне упућиване на основну одредницу ознаком „в.” иза дефиниције:

¹¹ Критеријуми према којима су одреднице добиле статус основних прегледно су изложени у уводном делу ОС (уп. Бјелаковић/Цветковић Теофиловић 2017: 28–29).

БЛАГОПОЧТЕНОРОДНИ, -а/-аја, -о/-оје слав. *који је ѿлеменииоѡ рода, блаѡродни, ѿлеменииѡ; уважен, угледан, цењен* (уз титуле). в. БЛАГОРОДАН (3). – Благопочтенородному Господару ЮАННУ ДИМИЧУ Гражданину и Купцу Карлштадтскому своему дражайшему уяку и благодетелю въ знакъ явне и вечне свое благодарности посвященъ (ПС 1804: посвета).

РСАНУ.

Слика 2: Одредница *благопочтенородни*

3. Добробити навођења синонимских група у Огледној свесци

3.1. Конкуренција језичких норми и књижевних праваца у 18. и 19. веку (Толстој 2004: 138) узроковала је да на лексичком плану стилски потенцијал српског језика у славеносрпском периоду буде врло велик, најпре захваљујући чињеници да су за многе народне речи постојали синонимни облици из рускословенског, руског и славеносрпског језика. Имајући у виду наслеђе из турског језика, као и отварање српске културе према западној Европи, богатство решења код именовања одређених појмова повећавао је и уплив речи страног порекла – турцизама, интернационализама грчког и латинског порекла, германизама, хунгаризама, галицизама и сл. (Милановић 2013а: 138). Све наведено условило је конкуренцију и коегзистенцију синонима различитог порекла пре свега у терминологији (уп. Бјелаковић 2017: 132; Раићеловић 2016), али и у другим лексичким слојевима славеносрпског периода. Међу оваквим синонимима уочава се неколико типова:

- (а) лексема страног порекла, славенизам и лексема домаћег порекла (*белај – злополучије (1) – несрећа*);
- (б) лексема страног порекла и славенизам (*адвокат–ходатај*);
- (в) лексема страног порекла и лексема домаћег порекла (*матроз/матрос – лађар*);
- (г) славенизам и лексема домаћег порекла, нпр.: *протокловати–изјаснити*;
- (д) две лексеме страног порекла (*катарка–мачка* ('јарбол'));
- (ђ) два славенизма (*беишчеловјечије/беишчеловечије – жестокосердије*);
- (е) две лексеме домаћег порекла (*беседити–говорити*).

Висок степен синонимије карактеристичан је како у оквиру различитих текстова (*бедан* (ДО 1784, НЛ 1799, СЖ 1814) – *нишчетен* (ЈСП 1830)), тако и у истом тексту (*безмеран* (ПС 1804) – *бесконечан* (ПС 1804)).¹²

Осим конкурентности према пореклу, у ОС запажа се и конкурентност према структури. Поред највећег броја синонимских група које чине једнолексемски спојеви, посведочени су и синонимски парови следеће структуре:

¹² Списак извора в. у ОС 2017: 37–38.

- (а) једнолексемска – вишелексемска јединица (*говорити – реч водити*);
- (б) две вишелексемске јединице (*поглавити град – град престолни*).

3.2. Синонимија је на материјалу славеносрпског језика и раније потврђивана и анализирана са различитих аспеката (Милановић 2013а: 138–144), чак и као контактна¹³ (Милановић 2013а: 220–226). Појава контактне синонимије је, такође, регистрована међу потврдама у ОС (домаћа реч и реч страног порекла (*лађар–матрос*), домаћа реч и славенизам (*штета–вред*) итд.). У том смислу, ваљало би напоменути да контактна синонимија у славеносрпском језику може бити праћена и на основу потврда датих у *Речнику*.

3.3. Поједина истраживања спроведена на славеносрпском корпусу указују и на однос жанра и појединих лексичких слојева. Тако је, нпр., М. Зорић запазила да Стерија у својим комедијама употребљава одређене славенизме у функцији смеха (2015: 115–118). Коначна форма *Речника* пружиће потпуне одговоре и на питање жанровског аспекта појаве лексичке синонимије.

3.4. На основу наведеног, може се закључити да би бележење синонимских група било врло корисно за будући *Речник* јер би се на тај начин добила потпуна слика о животу једног лексикона, периодима конкуренције и коегзистенције блискозначница и апсолутних синонима, хронолошким оквирима њихове егзистенције, као и о односу жанра и појединих лексичких слојева.

4. Потешкоће које може донети свеобухватно навођење синонимских група при изради будућег *Речника* славеносрпског језика

С обзиром на то да је у уводном делу ОС као један од хитних задатака пројектног тима истакнуто „коначно уобличавање” и „ширење постојећег корпуса” (Бјелаковић/ Цветковић Теофиловић 2017: 17), што ће резултирати ширењем броја одредница и њихових значења на основу исцрпног експертирања славеносрпских текстова, нужно се намеће питање у којој је мери поступак навођења синонимских група у оквиру лексикографског чланка *Речника* оправдан, економичан, па и изводљив. Посебно треба имати на уму да је славеносрпски језик мртав језик и да за компоненте његовог лексикона понекад није ни могуће са сигурношћу утврдити потпуни семантички потенцијал и значењску изнијансираност, те би лексикографска обрада синонима при изради речника овог језичког идиома засигурно постала далеко компликованија и тежа.

¹³ Под појмом *контактне синонимије* подразумева се „навођење два или, ређе, више синонима различитог порекла у линеарном низу и непосредном контакту” (Милановић 2013а: 220).

IV. Уместо закључка – могућа решења

Имајући у виду добробити навођења синонимских група али и неминовне потешкоће с којима би се лексикографи који раде на овом пројекту могли сусрести, ваља предложити да се, барем у овој фази рада, одустане од исцрпног навођења синонимских група у оквиру лексикографског чланка будућег *Речника*.

Ваљало би такође истаћи потребу за израдом речника синонима српског језика у 18. и 19. веку,¹⁴ који би на прави начин представио појмовни свет наших предака у раздобљу о којем говоримо и отворио могућност за праћење судбина појединих речи (нпр. потискивање славенизама на рачун домаћих речи; у терминологији – давање предности интернационализама над домаћим терминима и калковима и сл.). Када *Речник славеносрпског језика* буде завршен, чиниће базичан и незаобилазан корпус једног таквог синонимника.

ИЗВОР

ОС 2017: *Речник славеносрпског језика*. Огледна свеска, прир.: И. Бјелаковић, И. Цветковић Теофиловић, А. Милановић, Нови Сад: Матица српска.

ЛИТЕРАТУРА

- Апресјан 1969:** Ю. Д. Апресјан, Синонимия и синонимы, *Вопросы языкознания*, 1969/4, Москва, 75–91.
- Апресјан 21995:** Ю. Д. Апресјан, *Лексическая семантика: Синонимические средства языка*, Избранные труды, том I, Москва: Школа „Языки русской культуры” – Издательская фирма „Восточная литература” РАН.
- Бережан 1967:** С. Г. Бережан, К семасиологической интерпретации явления синонимии, *Лексическая синонимия*, Москва, 43–56.
- БЕС 21988:** *Большой энциклопедический словарь. Языкознание*, В. Н. Ярцева (ур.), Москва: Научное издательство „Большая Российская энциклопедия”.
- Бјелаковић 2013:** И. Бјелаковић, Предлог микроструктуре речника славеносрпског језика, *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, LXI/3, 803–810.
- Бјелаковић 2016:** И. Бјелаковић, Синонимија у терминологији код Срба у 18. и 19. веку (математичка географија и астрономија), *Словенска терминологија данас*, Београд. (у штампи)
- Бјелаковић 2017:** И. Бјелаковић, *Терминологија код Срба у 18. и 19. веку (математичка географија и картографија)*, Нови Сад: Два пера.

¹⁴О потреби израде оваквог речника в. Милановић 2013а: 143–144.

- Бјелаковић/Цветковић Теофиловић 2017:** И. Бјелаковић, И. Цветковић Теофиловић, Макроструктура и микроструктура *Речника славеносрпског језика* (Огледна свеска), у: *Речник славеносрпског језика*. Огледна свеска, Нови Сад: Матица српска, 17–32.
- Блажевац/Вајс 1999:** К. Blaževac, N. Vajs, Sinonimija i jednojezični rječnik, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, knj. 25, Zagreb, 47–76.
- Горнунг 1965:** Б. В. Горнунг, О природе синонимии в языке и теоретических предпосылках составления синонимических словарей, *Вопросы языкознания*, 1965/4, Москва, 95–99.
- Гортан Премк 2004:** Д. Гортан Премк, *Полисемија и организација лексичког система у српском језику*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Грицкат Радуловић 2004:** И. Грицкат, Из проблематике синонимије у српској филологији, *Глас СССХСVIII*, САНУ, Одељење језика и књижевности, књ. 20, Београд, 11–17.
- Драгићевић 2007:** Р. Драгићевић, *Лексикологија српског језика*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Згуста 1991:** L. Zgusta, *Priručnik leksikografije*, prev. Danko Šipka, Sarajevo: Svjetlost.
- Зорић 2015:** М. Зорић, *Славенизми и књишке речи у драмским делима Јована Стерије Поповића – трагедије и ране комедије*, докторска дисертација, Нови Сад: Филозофски факултет.
- Кристал 2008:** D. Krystal, *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*, Oxford: Blackwell publishers.
- Лајонс 1995:** J. Lyons, *Linguistic Semantics An Introduction*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Матијашевић 1982:** Ј. Матијашевић, О синонимији и синонимима, у: Д. Ћупић (ред.), *Лексикологија и лексикографија*, Београд – Нови Сад, 115–130.
- Милановић 2013а:** А. Милановић, *Језик весма полезан*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- Милановић 2013б:** А. Милановић, Теоријско-методолошки оквир речника славеносрпског језика у досадашњим истраживањима, *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, LXI/3, 787–794.
- Паљевска 1967:** М. Ф. Палевская, Проблема синонимического ряда, его границ и возможности выделения доминанты, *Лексическая синонимия*, Москва, 94–104.
- Петровић 2005:** В. Petrović, *Sinonimija i sinonimičnost u hrvatskome jeziku*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Ранђеловић 2016:** А. Ранђеловић, *Језикословна терминологија код Срба у 19. веку*, докторска дисертација, Београд: Филолошки факултет.
- Суботић 2013:** Ј. Суботић, Речник славеносрпског језика, *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, LXI/3, 781–786.
- Тафра 1982:** В. Tafra, Sinonimija, у: Д. Ћупић (ред.), *Лексикологија и лексикографија*, Београд – Нови Сад, 297–300.
- Тафра 2005:** В. Tafra, *Od riječi do rječnika*, Zagreb: Školska knjiga.

- Толстој 2004:** Н. И. Толстој, *Студије и чланци из историје српског књижевног језика*, Београд – Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства – Вукова задужбина – Матица српска.
- Цветковић Теофиловић 2013:** И. Цветковић Теофиловић, Макроструктура речника славеносрпског језика, *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, LXI/3, 795–802.
- Шипка 2006:** D. Šipka, *Osnovi leksikologije i srodnih disciplina*, Novi Sad: Matiča srpska.

Ana Z. Macanović

LEXICOGRAPHIC ANALYSIS OF SYNONYMS IN THE DICTIONARY OF THE
SLAVONIC-SERBIAN LANGUAGE: POSSIBILITIES,
PROBLEMS AND SOLUTIONS

Summary

The introductory part reviews the current literature on synonymy. The central part analyses the lexicographic analysis of synonyms, as one aspect of the microstructure of the *Dictionary of the Slavonic-Serbian Language*. Although the The Pilot Issue of the *Dictionary of the Slavonic-Serbian Language* (2017) contains the synonym order with a lexeme placed as a basis, the question arises as to what extent this method in the development of a historical dictionary is economical, justified, or even achievable. On the one hand, recording the synonym order would be very useful for a dictionary as it would offer a complete image of the life of a lexicon, the periods of concurrence and coexistence of close and absolute synonyms, as well as of the relationship between genres and certain lexical layers. On the other hand, lexicographic analysis would become far more complicated and difficult, considering that it is a dead language and that it is sometimes impossible to determine with certainty the full semantic potential and nuances in meaning for the components of its lexicon.

Key words: historical dictionary, *Dictionary of the Slavonic-Serbian Language*, synonym, synonym group, lexicography.